

АКАД. ЛЮДМИЛ СТОЯНОВ

В. В. МАЯКОВСКИ И НАШАТА ЕПОХА

В 1922 година поетът Гео Милев — разстрелян три години по-късно от фашистите — нарече Маяковски „болшевишки тръбач на революцията“. Той сам се увличаше от футуризма и не правеше разлика между дореволюционното и по-сетнешното творчество на Маяковски. Той очевидно смяташе, че футуризмът е „законен наследник“ на всичко старо в изкуството и че правилно съжителствува с революцията. В неговата поема „Септември“ се чувства влиянието на ранния Маяковски, но при все това ние я смятаме за творба на социалистическия реализъм.

Появата на Маяковски в периода, когато в Западна Европа господствуваше духът на символизма, футуризма, експресионизма, можем да смятаме за „щастливо знамение“ — доколкото той внасяше във футуристическата форма ново, революционно съдържание — защото голям брой значителни поети на Запад видяха в негово лице новатора, човека на новия живот, на новия хуманизъм — и го последваха.

При своите пътувания в Западна Европа и Америка — въпреки опитите на белоемигрантската и контрареволюционна преса да го злепостави — Маяковски намери широк прием и готова почва за въздействие. Новото съдържание на поезията му побеждаваше. „Ние употребихме огромни усилия да попаднем на вечерта на Маяковски в Берлин — пише поетът Н. Марангозов — но усилията ни се оказаха богато възнаградени. Впечатлението ни от човека и поета Маяковски беше покоряващо.“

Творческият метод на Маяковски беше достатъчно изпитан, стихът му — заострен като стрела, за да може да влияе върху революционния дух на времето. Експресионизмът например се смяташе за „революционно“ течение, тъй като отричаше старите поетически форми, но едва когато влиянието на Маяковски стана преобладаващо, поетите потърсиха зад формата новото съдържание. С това ролята на Маяковски, като духовен организатор на епохата, не се изчерпва.

Ако трябва да изповядам за себе си, трябва да кажа, че отначало не споделях увлечението на Гео Милев от Маяковски. Като редактори на сп. „Везни“, ние често спорехме за достойнствата на неговата поезия. Може би не бях дораснал до съзнанието за ролята на поезията като агитация върху душите, но такива произведения като „Облако в штанах“, „Флейта позвоночник“ ми оставаха чужди с чудатостта на образите, с мъчителната — както ми се струваше — ритмика и строфика, с екстравагантните рими, което като че ли поглъщаше повече вниманието, нежели съдържанието. Нужно бе за мен да осъзная и разбера най-напред

живота, развитието на революцията „в проза“ — да почувствувам новостта на съветския строй, героизма на борбата и труда, неговото „съдържание“, преди да приема формата такава, каквато я показваше Маяковски. Не ме задоволяваха лозунги като : „На улицата, футуристи, барабанчици и поети!“ Това беше, според моите понятия тогава, евтина публицистика.

След прочитането на „Прозаседавшия“, заедно с „Левий марш“ и други стихотворения, стана ми ясно, че поетът анатемсва не само противоречията и злините в капиталистическия свят, но не пропуска неприятели и в самата съветска страна. Той не се примирява с несправедливостите в живота и дири подходящ, най-мек, но едновременно убийствено сатиричен тон, например в стихотворението „Разговор с фининспектором о поэзии“. Колко тънко, но едновременно унищожително разкрива Маяковски невежеството на бюрокрацията, неразбирането на обикновените човешки дела!

Бюрократът, който смята, че поезията е „дар божии“ и че тя се създава без труд, е страшно притиснат до стената. Той е жестоко посрамен:

Поезията —
е като добива на радия.
Грам добив,
а години труд.

Поетът е „оплетен в аванси и заеми“ и безспорно душата му е горяла от горчивина, породена от невежеството, от неразбирането на значението на поезията. Той се обръща към заблудения архиварски служител:

Словото на поета
е вашто възкресение,
вашето безсмъртие,
гражданино канцеларист.

Струва ми се, във всички поеми и стихотворения на Маяковски, писани след Октомври 1917 година, чувството на гражданска отговорност преминава като тръбен звук, отговорност за новия демократичен строй, за новия човек и морал, против еснафщината, лекомислието, невежеството. Прочетете „Писмо до любимата на Молчанов, захвърлена от него“: колко правдиво и честно е защитена човешката личност! В „Столп“ другарят Попов не обича критиката „отдолу“:

Отдолу критиката
е отрова,
отгоре —
е просто лекарство!

В „Сплетник“ героят — инак благонадежден гражданин — особено обича „да виси като обеща на телефона“ — да научи и да разкаже новости. Най-любимото му желание — ето го:

Бих искал
да бъде света
огромна пролука на ключалка.
Та, в пролуката
влязъл до кръста,
лиги
едва задържал,
да гледам безкрай.
безкрай прелъстен,
в чужди дела и легла.

Още един въпрос, който поставя Маяковски:

— Не ви ли тегли
всевластната тиня?
В мозъка
паяжина
чиновността не е ли свила?

В много случаи, като в „Прозаседавшия се“, той остро осъжда обществената глупост, изостаналост, невъзпитание, недостатъци и грешки на развитието. Както е известно, стихотворението е направило впечатление на Ленин и думите му за Маяковски са особено характерни: „Аз не принадлежа към поклонниците на неговия поетически талант, макар че напълно признавам своята некомпетентност в тази област. Но отдавна не съм изпитвал такова удоволствие от политическо и административно гледище“.

„Макар че напълно признавам своята некомпетентност в тази област“ — колко много говорят тия думи на бларородна скромност, колко човещина има в тях!

Тази черта на Ленин, неговата човешка скромност, въпреки гениалността му, Маяковски отрази с най-голяма сила в поемата „Владимир Илич Ленин“.

В предговора към българския превод на поемата в 1947 година аз писах: „Възторгът и дълбокото преклонение на Маяковски пред Ленин няма обаче култов характер, нещо, от което той ни предпазва като от някакво светотатство. Той иска да вижда в лицето на Ленин не „пророк“ или някакъв „божествен“ пратеник, а човек, брат и другар, който в страданието и борбата на хората търси изход от човешкото мъченичество на земята и го намира в дружбата на онеправданите, в единството на борците, в силата и здравината на колективната воля на народа.“

Тия страници в поемата са дълбоко вълнуващи. Дълбоко се тревожи Маяковски от мисълта, че шествия и мавзолеи ще закрият „ленинската простота“.

Ако
той бе
царствен и божествен,
аз
от ярост
бих се поболял,
бих застанал
пряко всички шествия,
пред тълпи
и поклонения
бих спрял.

В моя превод след тоя куплет следва друг, по-силен, който съвсем ясно предава дълбоката тревога на поета от такава опасност, т. е. да се изгуби ленинската простота в славословията на култа. В него се казва:

Бих намерил думи
гръмоносни,
и додето
ни премахнат,
мен и моя вик,
богохулства
пращал бих в небето,
срещу Кремъл
„долу!“ —
викал бих.

Ясно се чувства съзвучността на поезията на Маяковски с решенията на XX конгрес на КПСС, с осъждането на култа на личността, с премахването на всички тъмни петна в живота, които огорчаваха поета приживе, принижаваха творческата воля на масите. Изпъкват хуманистичните и демократични негови чувства към простия човек, към страдащите експлоатирани народи, страхът, че „почести официални“ ще закрийт от очите на народните маси „най-земния от всички земни хора“ — Ленин.

„Грамади от нежни думи и думи-бичове“ иска той да натрупа. В тия думи е отразен великолепият образ на Маяковски, образ на поет и гражданин. „Грамада любов, грамада ненавист“ — казва той за себе си, за своето отношение към света („Про все“).

Към кого е насочена любовта му? Към хората, които строят новия живот, които създават перспективи за утрешния по-светъл ден на народа. Тук той е готов да поучава, да помага, да се бори. Той противопоставяше — в периода, в който живя — на буржоазната демокрация и свобода — свободата и демократичните начала, върху които бе създаден съветският строй — ленинските начала.

Към кого е насочена омразата му? Към хората от стария свят, към тия, които задържат развитието на човечеството, изсмукват потта и кръвта на безправните и експлоатирани народи. С каква любов и нежност се отнася Маяковски към борбата на великия китайски народ! Какво съчувствие към съдбата на Индия и другите колониални народи!

Какъв характер има критиката му към стария свят? Правдив и обективен. Но едновременно така остър и убедителен, че е невъзможно да не му повярваш и да не тръгнеш след него по-нататък.

С цялата си поезия Маяковски разтвори вратите на бъдещето. Той води отчаяна борба с мещанството около себе си, с догматизма и сектанството, бичува старото, негодното, в името на новото, на утрешното.

Ленин е съгласен с него. Той казва за „Прозаседавшияся“: „Не знам как е по отношение на поезията, но по отношение на политиката гарантирам, че това е напълно правилно. Ние наистина се намираме в положението на хора (и трябва да кажа, че това положение е твърде глупаво), които все заседават, образуват комисии, създават планове — до безкрайност“.

Агитатор и патриот, патосът на поезията му е насочен към тържеството на революцията и към изобличаване на нейните врагове. На тия два фронта се сражава той и в това се състои неговото огромно значение. Той можа да види с очите си техническото богатство на империалистическите сили, но беше твърдо убеден, че СССР ще го настигне и надмине. И затова най-остро то си жило насочи той против подготовката на нова война.

Днес, след убедителния урок за капиталистите и монополистите от Втората световна война, призивът на Маяковски срещу враговете на мира отново придобива актуален смисъл. Мирът беше за него необходимо условие за разцвѣта на съветската страна, за тържеството на комунизма. Затова тъй често подхвърля той на империалистите ленинския лозунг за съвместното съществуване на страните с различни социални системи. Да се обуздаят организаторите на нова война, за да може младата съветска република да върви напред — този е един от основните мотиви в поезията на Маяковски.

Той виждаше огромното влияние на руското и съветско изкуство в Западна Европа и интереса на народните маси към живота и културата

в страната на съветите. Законната му гордост от това, че е гражданин на Съветския съюз произлизаше от революционната насоченост на идеите му, от вярата му в тържеството на комунизма.

Днес са все така живи и действени сатиричните речи, анатемите на Маяковски против европейските и американски войнолюбци. Тия остри сатири допринесоха за огромното влияние на Маяковски в световната поезия, за създаването на антиимпериалистическия фронт на мира.

Това, което някога изглеждаше утопия — да се приобщат народните маси към борбата за мир, да се дигнат срещу своите насилнически правителства с този лозунг — днес е действителност. Тук, разбира се, най-голяма заслуга имат ленинските положения за мир и мирно съжителство, но доколкото поезията организира мислите и чувства на милионите читатели, именно поезията на Маяковски допринесе на първо място за изграждането на великия фронт на мира, не само непосредствено, но и чрез своето влияние, чрез перото и словото на стотици поети в целия свят, на които той стана учител и събрат.

Днес ние свързваме поезията на Маяковски с метода на социалистическия реализъм. Сам той приживе не познаваше името, нито смисъла на този метод. Той стана господстващ много по-късно.

Но ако трябва да определим характера на метода на социалистическия реализъм, изхождайки от поезията на Маяковски, бихме могли да кажем, че той — този метод — в основата си обхваща няколко главни теми на неговата поезия, а именно: защита на Октомврийската революция, укрепване на социалистическата демокрация, борбата срещу извращенията на ленинските норми, на ленинската „простота“, най-сетне — гръмотевичен бой срещу козните на империалистите, срещу враговете на съветската страна и на мира. В „Стихове за съветския паспорт“ Маяковски издига лозунга за предимствата на съветския строй, това е също черта на социалистическия реализъм.

В началото аз посочих единия от образите на Маяковски — образ на хуманист и демократ, на борец срещу пошлостта в живота, срещу личния култ и личната диктатура, за най-голям разцвет на справедливостта, за братството на хората и народите.

Мнозина от последователите на Маяковски пожертвуваха живота си в борбата за свобода, за нов щастлив живот. Такива прекрасни творци като Гео Милев, Федерико Гарсиа Лорка, Юлиус Фучик, Никола Вапцаров и толкова други, запечатиха с кръвта си великите завети на Маяковски. Деспотизмът създава безсмъртието на поетите — като ги убива. Но тяхното слово не умира — то продължава с още по-голяма сила победоносното си дело.

В нашата съвременна епоха Маяковски е „като жив между живите“ и другия негов образ трябва да дирим в ролята му на страж на културата, на апостол на живота без войни и разрушения, на велик борец за щастието на човечеството.

Влиянието на Маяковски беше плодотворно. Той участва в нашата съвременност с чисто чело на борец за най-великите идеали на човешкото общество, с любовта си към хората, с вярата си в изгрева на слънцето на комунизма.

Без Маяковски, струва ми се, световната поезия би била по-бедна и радостта на милионите хора от шествието на свободата и правдата в света — не така пълна и ободряваща.